

Fagteamet i det nye gymnasium og hf

KØBENHAVNS AMT

11. november 2004

Indholdsfortegnelse

1. Baggrund	3
a. De nye love	3
b. Fagteam eller faggruppe?	3
c. Dette oplæg	4
2. Den nødvendige afklaring	4
a. Et fælles sprog, praksisøvelse	4
Undervisningsplan	5
b. Fagteamets opgaver	6
Forslag til dagsorden for fagteammøde	
3. Uddybende diskussioner	7
a. Alenelærer og teamlærer	7
Oplæg til diskussion	
b. De 3 hovedområder og fagteamet	8
Oplæg til diskussion	
Note til almen studieforbereelse	9
Det humanistiske hovedområde	9
Det samfundsvidenskabelige hovedområde	9
Det naturvidenskabelige hovedområde	10

1. Baggrund

a. De nye love

I ”Bekendtgørelse om uddannelsen til studentereksamen” (se den på www.uvm.dk) er der klare krav om at rektor sammensætter lærerteam for hver grundforløbsklasse og hver studieretningsklasse (se § 5).

Fagteamets eller faggruppens opgaver er derimod ikke beskrevet direkte. Men indirekte fremgår det at fagteamet får en større og mere ansvarsfuld placering end i det hidtidige gymnasium og hf.

Fagteamene for de fag som indgår i grundforløbet bliver f. eks. nødt til at drøfte og fastlægge nogle fælles rammer for de lærere i faget, der skal undervise i grundforløbsklasserne, så eleverne kan skifte studieretning efter grundforløbet.

Loven forudsætter også en forudgående drøftelse i fagteamet, når den enkelte lærer skal medvirke til fastlæggelse af studieplanen i klassens lærerteam, jf. § 5.4a:

”Rektor fastlægger efter drøftelse med den enkelte classes lærerteam en overordnet studieplan (studieplanen) for, hvordan undervisningen løbende planlægges, gennemføres og justeres.

Stk. 2. Studieplanen skal indeholde en klar ansvarsfordeling mellem klassens lærere og sikre sammenhæng mellem enkeltfaglige og flerfaglige undervisningsforløb.”

De tilsvarende krav for hf findes i hf-bekendtgørelsen § 37-40.

Fagteamet får en vigtig rolle som sparringspartner og faglig base for den enkelte lærer. Det bliver et vigtigt sted for diskussion, refleksion og faglige udviklingsopgaver.

Det er således en vigtig forudsætning for at klasseteamene kan arbejde og i det hele taget for at gymnasieloven kan realiseres med succes, at fagteamet snarest tager hul på forberedelsen af næste skoleår, hvor 1. G og 1. hf undervises efter de nye love.

Dette materiale er tænkt som en hjælp og støtte til dette arbejde.

b. Fagteam eller faggruppe?

Faggrupperne i de forskellige fag i gymnasiet og hf får med de nye gymnasiale love nye opgaver og et større ansvar. Disse nye opgaver gør det berettiget fremover at tale om fagteam, hvor termen team bruges om samarbejder af omfattende og forpligtende karakter. Terminologien er dog ikke afgørende, men i dette materiale benyttes termen fagteam.

For at løse nogle af de faglige udviklingsopgaver i de mindre fag med få lærere kan det i nogle sammenhænge blive nødvendigt at arbejde i **fagfamilieteam**, f.eks. kan kreagruppen arbejde som et fagfamilieteam.

c. Dette oplæg

Dette oplæg fokuserer på forskellige perspektiver i lærerarbejdet, som vi håber, at fagteamene, med støtte fra skoleledelsen, vil tage stilling til i løbet af dette skoleår.

Baggrunden for oplæggets opbygning er vores opfattelse af, at grundlæggende set er det enkelte fag nødt til at klargøre sig sin identitet, sine teorier, metoder og arbejdsformer, før det kan indgå i et fagligt samspil med andre fag.

På samme måde er den enkelte lærer nødt til at klargøre sig sit fags kerneområde og metodiske og studietekniske kompetencer, før læreren kan indgå i samspillet i et team omkring en gruppe elever.

Det er således vores håb, at fagteamene gennem diskussionen af dette oplæg skaber en base for fagteamets og lærernes deltagelse i deres skoles fælles udmøntning af de gymnasiale reformer.

Skolen og fagteamet kan selv disponere og planlægge diskussionerne. Vi anbefaler, at der uddeles oplæg til forskellige teammedlemmer, så møderne er optimalt forberedte, og at der konkluderes og tages referat af beslutningerne.

2. Den nødvendige afklaring

a. Et fælles sprog, praksisøvelse

Under overskriften: ”Sproglighed som kompetencekrav” står der i temaplanen fra Københavns Amt: ”Skiftet mellem forskellige undervisningsformer og samspillet mellem fagene, samarbejdet i hele organisationen og mellem de regionale enheder betyder, at alle medarbejdernes evne til at reflektere over mål og indhold i deres arbejde skal øges. Disse refleksioner skal oversættes fra lærerens tavse praksisviden til sprog, der kan tydeliggøre for andre hvad der f.eks. er hensigten og målet med et bestemt undervisningsforløb.”

For at udvikle lærernes refleksioner over mål og indhold i deres undervisning, må den enkelte lærer hjemme i studerekammeret gennemgå den undervisning, hun eller han er i gang med netop nu. Dette kan gøres ved at bruge det nedenstående skema.

Når alle lærere har en konkret undervisningsplan med til mødet i fagteamet, bliver diskussionen af fagets mål, metoder, studiemetoder, basisviden og evaluering både nuanceret, konkret og perspektivrig.

Undervisningsplan

Fag:

Lærer:

Klasse:

Tid	Emne/tema	Faglige mål	Indhold Materiale	Faglige metoder	Studie-metoder	Faglig basisviden	Evaluering	Andet

Skemaet kan hentes digitalt på www.ackbh.dk under Ungdoms/voksenudd.

En undervisningsplan har mange formål:

- At skabe et overblik for eleverne
- Sikre progression i arbejdsformerne
- Være arbejdsplan for teamsamarbejde
- osv.

Men formålet er også at sætte ord på den tavse ekspertviden, man har som lærer.

Det er klart, at man ikke helt kan følge sin plan, for mødet med eleverne vil altid ændre det ene og andet moment.

Udfyldelsen af vedlagte undervisningsplan har to formål:

- Bevidstgøre læreren om de faglige og overfaglige metoder, der gøres brug af i nuværende praksis
- Danne udgangspunkt for faggruppernes drøftelse af kernefaglighed, progression i faglige metoder, fagligt samspil, etc.

Rubrikken "Faglige metoder"

Her tænkes der på de faglige metoder, som faget gør brug af – og som eleverne skal lære, f.eks. genrebevidsthed i dansk, opstilling af hypoteser i fysik.

"Studiemetoder"

Denne rubrik drejer sig om de almene studiemetoder, som gælder for alle fag: Mundtlig fremlæggelse, notatteknik, principskitser, osv.

"Faglig basisviden"

Hvilken viden forudsætter man eleven har? Og hvordan får man undersøgt, om denne viden er på plads, og hvilke tiltag skal der til for at eleverne har de nødvendige forudsætninger for at forstå det planlagte undervisningsforløb?

”Evaluering”

Hvordan har man tænkt sig at sikre sig, at eleverne faktisk har opnået den tilsigtede viden, beherskelsen af metoder og arbejdsformer?

Skemaet fremover

Når så man skal til at planlægge undervisningsforløb i det nye gymnasium, kan man tilføje rubriker, som: ”Brug af IT”, ”Praktiske forsøg”, ”Brug af kroppen”, etc.

b. Fagteamets opgaver

I det nye gymnasium og hf skal mange ting fastlægges af den enkelte skole. F.eks. står der i bekendtgørelsen, at rektor fordeler, eller ”i samråd med lærerne fordeler rektor ...”.

Der er således en masse grundlæggende strukturer og fordelinger, som skal være på plads, før det første gennemløb starter d. 1. august 2005. Senere kan de justeres på baggrund af erfaringerne på de forskellige skoler.

Fastlæggelsen af strukturerne er en fællesopgave mellem ledelse og lærere. Hvis de forskellige fag på skolen ikke har en holdning til fagets placering, behov og fordeling af uddannelsestid, skriftlige opgaver mm., bliver ledelsen nødt til at fastlægge dem ud fra den viden, der er til rådighed i ledelsen.

Hvis fagteamene har holdninger til strukturer og indhold, bliver fordelingen mellem fagene langt mere kvalificeret. Den enkelte lærer og det enkelte fagteam får overblik over, ejerskab til og engagement i indførelsen af det nye gymnasium og hf.

Vi har nedenstående forslag til en dagsorden for en sådan diskussion:

Forslag til dagsorden for fagteammøde

- 1) Hvilke dele af faget hører til grundforløbet? Hvilke faglige mål skal indfries, hvilket indhold skal nås og hvilke studiemetoder skal indarbejdes i grundforløbet?
- 2) Hvilken progression af faglige metoder og skriftlighed igennem hele forløbet vil teamet lægge op til?
- 3) Hvordan bidrager vores fag til udvikling af elevernes almene studiekompetence?
- 4) Hvilke faglige mål skal som minimum indfries, når faget medvirker i tværfaglige forløb og projekter?
- 5) Hvordan kan vores fag indgå i ”Almen studieforberedelse”? Og i ”Naturfagligt grundforløb” og ”Almen sprogforståelse”, hvis faget indgår her?
- 6) Hvordan vinkles faget i relation til en given studieretning eller en given toning i hf?
- 7) Hvad betyder det for fagets tilrettelæggelse af undervisningen, at målene skal være evaluerbare?

3. Uddybende diskussioner

a. Alenelærer og teamlærer

Sten Clod Poulsen har i sin anbefalelsesværdige bog: Ledelse af og i selvstyrende lærerteam (Metaconsult Forlag 2004) nogle spændende tanker om alenelærerens kvaliteter og de forhold, som gør det nødvendigt, at alenelæreren også udvikler sig til teamlærer ved siden af sin rolle som alenelærer:

”Men samfundet skylder den enkeltarbejdende lærer stor anerkendelse. Det er den alenearbejdende lærer, som gennem generationers solid fagrettet undervisning har skabt grundlaget for hele det moderne uddannelsessystem. Og det er den alenearbejdende lærer som med sin tidseffektive arbejdsmåde gør det nuværende uddannelsessystem økonomisk muligt. Mange moderne erhvervsvirksomheder og offentlige institutioner søger i dag med lys og lygte efter medarbejdere som er lige så selvstændige, så selvdisciplinerede og så *selvledende* som danske lærere er. I ingen andre virksomheds- eller institutionstyper har man i det forløbne århundrede kunnet nøjes med kortfattede skriftlige anvisninger i form af cirkulærer, bekendtgørelser og læseplaner, hvorefter medarbejderen klarede resten selv. Tværtimod har der været brug for omfattende og kostbare ledelsessystemer og kontrolapparater for at skabe den nødvendige organisering af medarbejdergruppernes arbejde. I uddannelsesinstitutioner og skoler har lærerne ordnet alt dette selv.”

”Det, som nu sker – og som *må* ske – er at der tilføres en *kompletterende* professionalisme – teamprofessionaliseringen – som *sammen med* ”enkeltdarbejdskompetencen” kan skabe den nye helhed og indre fornyelse, som uddannelsessystemet har brug for.” (2. udg. s. 14)

De opgaver, som Sten Clod Poulsen mener er **uløste** i en undervisning, som er baseret på alenelæreren, er:

- 1. Udvikling af lærerkompetencer gennem undervisning og vejledning**, herunder
 - Udvikling af kvaliteten i undervisningen
 - Materialeudvikling og fagudvikling
 - Udvikling og anvendelse af bedre evalueringsformer
 - Opbygning af samarbejdskompetencer hos lærerne
 - Samlet handlen overfor vanskelige elever og hold
 - Fleksibel tilrettelæggelse af undervisningen
- 2. Skoleudvikling**, herunder
 - Orientering mod helheden
 - Aflastning af ledelsen

3. Gennemførelse af komplekse uddannelsesreformer, herunder

- Praktisk implementering af reformen, f.eks. hf- og gymnasireformen
- Dialog med omverdenen om reformerne
- Dokumentation og evaluering af reformerne

4. Psykisk arbejdsmiljø og lærertrivsel, herunder

- Forebyggelse og helbredelse af udbrændthed og professionel stagnation
- (2. udg. s. 23)

Fra alenelærer til faglærer:

Spørgsmål til diskussion i fagteamets af Clod Poulsens synspunkter:

- 1) Er teamet enig i synspunkterne?
- 2) Forudsætter de uløste opgaver et team for at blive løst, eller løses de bedre på en anden måde?
- 3) Hvilke af de uløste opgaver er det fagteamets ansvar at arbejde med, og hvilke ligger naturligt i klasseteamet eller andre steder?
- 4) Hvilket samspil mellem alenelæreren, forskellige team og skoleledelsen er optimalt for løsningen af de uløste opgaver? Nedskriv en konkret skitse til fordeling af ansvarsområder, ressourcer og til samspillet former.

b. De 3 hovedområder og fagteamet

På de følgende sider bringer vi ”Note til almen studieforberedelse” (se læreplanen for Almen studieforberedelse) som kan danne udgangspunkt for følgende diskussion i fagteamet.

Hvad mener fagteamet om de 3 hovedområder:

- 1) Er I enige i beskrivelsen af de 3 hovedområder?
- 2) Hvad adskiller det hovedområde jeres fag indgår i fra de 2 andre hovedområder, og hvor er der fællestræk?
- 3) Hvilke dele af hovedområdet er kerneområder for jeres fag?
- 4) Hvad er jeres fags arbejdsfelt, empiri, hypoteser, teorier og metoder?
- 5) Hvad kan jeres fag især bidrage med til et fagligt samspil med andre fag?
- 6) Hvad skal med i det faglige samspil, hvis jeres fag skal deltage? Hvor ligger de kernepunkter, der som et minimum skal indgå i samarbejdet med de andre fag?

Note til almen studieforbereelse

I almen studieforbereelse arbejdes med emner inden for kategorierne: Betydningsfulde natur- og kulturfænomener, almenmenneskelige spørgsmål, vigtige problemstillinger og centrale forestillinger fra fortid og nutid. Som baggrund for dette arbejde skal eleverne gøres fortrolige med, hvad hovedområdernes fag overordnet beskæftiger sig med. Desuden skal eleverne tilegne sig viden om, hvilke arbejdsfelter de enkelte hovedområders fag omfatter, og eleverne skal kende til hovedområdernes særegne empiri, hypoteser, teorier og metoder. Den følgende, korte beskrivelse af gymnasiets tre faglige hovedområder danner udgangspunkt for disse bestræbelser.

Det humanistiske hovedområde

De humanistiske fag beskæftiger sig med det kulturelle i videste forstand. De inddrager opbygning, tilblivelse og virkning af de opfattelser, fortolkninger og omformninger, hvormed mennesker møder den virkelighed, de selv indgår i og bidrager til med deres virksomhed. Humanistisk viden vedrører forudsætningerne for og resultaterne af menneskers aktivitet som tænkende, følende, vurderende, handlende og symbolbrugende væsener, der med materielle og symbolske midler forholder sig både nyskabende og traditionsbærende til deres sociale og historiske livsbetingelser.

De humanistiske fag sigter på at udvikle elevernes forståelse af den fællesmenneskelige og kulturelle omverden og på at styrke deres evne til at danne sig begrundede forestillinger om fremtiden på baggrund af en indsigt i deres omverdens historiske baggrund og kulturelle foranderlighed. For at bidrage hertil beskæftiger de humanistiske fag sig med fem hovedfelter:

- Historie og hverdagskultur
- Litteratur, kunst og æstetik
- Bevidsthed og erkendelse
- Sprog, medier og kommunikation
- Værdier og etik

De humanistiske fags *empiri* består af kulturprodukter i videste forstand fra nutid og fortid. Ud over sproglige tekster og andre symbolske produkter i forskellige kunstneriske og andre genrer omfatter de brugsting og begivenheder, der indgår i menneskers aktiviteter som historiske væsener og er udtryk for de måder, hvorpå mennesker giver omverdenen betydning og bearbejder historie og tradition i nutiden.

De humanistiske fags *teorier og metoder* er i første række knyttet til beskrivelse, analyse og fortolkning af kulturprodukter og deres frembringelse og af de betydninger, intentioner og værdimæssige konsekvenser, de indebærer. Derudover indgår der i mere begrænset omfang kvantitative metoder i forbindelse med kortlægning af udbredelse af vaner, kulturnormer og medieforbrug.

Det samfundsvidenskabelige hovedområde

De samfundsvidenskabelige fag beskæftiger sig med, hvorledes mennesker udvikler og organiserer deres fælles virkelighed gennem formelle og uformelle regler og institutioner og magtrelationer. Samfundsvidenskabelig viden omfatter dermed de menneskeskabte fællesskabers struktur, funktion og relationer til deres omgivelser og denne videns historiske og sociale betingethed.

De samfundsvidenskabelige fag sigter på at udvikle elevernes orienterings- og handleevne samt deres evne til kritisk refleksion over lokale, regionale, nationale og globale forandringsprocesser med henblik på at styrke deres muligheder for aktiv deltagelse i et demokratisk samfund. Derfor fokuserer de samfundsvidenskabelige fag på de værdier og magtforhold, der indgår i alle samfundsmæssige relationer, på de materielle og økonomiske faktorer, der knytter sig til dem, og på sociale forandringer gennem både intentionelle og ikke-intentionelle handlinger. De samfundsvidenskabelige fag beskæftiger sig med sådanne problemer på tre hovedfelter:

- Sociale strukturer og relationer
- Produktion og fordeling af ressourcer
- Politiske strukturer, processer og magtrelationer – nationalt og internationalt

De samfundsvidenskabelige fags *empiri* består af de elementer og strukturer, der opbygger og udtrykker menneskeskabte fællesskabers organisation, funktion og relationer til det enkelte individ og til andre fællesskaber eller samfund, i samarbejde eller konflikt. Det drejer sig om overordnede og formelle fællesskaber som stater og internationale fællesskaber eller mere afgrænsede fællesskaber af privat, offentlig og halvoftentlig art som virksomheder og institutioner, og om uformelle fællesskaber som aldersgrupper eller interessebestemte netværk og halvformelle fællesskaber som familier. De samfundsvidenskabelige fags *teorier* består af generaliseringer herom.

De samfundsvidenskabelige fags *metoder* består af kvalitative og kvantitative metoder, som sikrer en empirisk forankring af teorier om sociale, økonomiske og politiske forhold og sammenhænge. De kvalitative knytter sig til interviews, deltagerstyrede undersøgelser og observationer, mens de kvantitative knytter sig til statistiske og beskrivende undersøgelser. Begge grupper af metoder kan sigte både på samtidsanalyse og prognoser.

Det naturvidenskabelige hovedområde

De naturvidenskabelige fag beskæftiger sig med generaliserbare fænomener og processer i naturen og i nutidens teknologisk prægede samfund. Naturvidenskaben stiller spørgsmål til naturens struktur og processer og forsøger at levere forklaringer i form af teorier og love, der i princippet er foreløbige. De er den bedste beskrivelse af naturen, vi har indtil videre, og de må korrigeres, udbygges og forbedres afhængig af efterfølgende erfaringer og undersøgelser.

De naturvidenskabelige fag sigter på, at eleverne opnår indsigt i, hvorledes hypoteser opstilles og testes, og på at udvikle deres evner til at generalisere iagttagelser. Det sker med henblik på at lære at opstille modeller med anvendelse af formelle sprog – ofte ved hjælp af matematiske og datalogiske metoder – samt at kunne diskutere modellernes rækkevidde. Eleverne skal gennem undervisningen sættes i stand til at perspektivere og vurdere naturvidenskabelige resultater i forhold til deres teknologiske og samfundsmæssige muligheder og risici.

Desuden skal eleverne opnå indsigt i, at den naturvidenskabelige viden bygger på menneskelig kreativitet og forestillingsevne og derfor er kulturelt og socialt indlejret. De naturvidenskabelige fag beskæftiger sig med:

- Stof, bevægelse, kræfter og energi i den natur, der omgiver mennesket
- Stoffernes indre opbygning og stofforandringer som følge af ydre påvirkninger
- Levende væseners opståen, udvikling og vekselvirkning med den øvrige natur
- Abstrakte strukturer, tal og figurer
- Data og dataprocesser

De naturvidenskabelige fags *empiri* omfatter alle fænomener, der kan iagttages enten direkte med de menneskelige sanser eller gennem forsøgsapparat og eksperimentelle opstillinger.

De naturvidenskabelige fags *metoder* forener hypotetisk-deduktive metoder, der bygger på matematikkens og andre formelle sprogs logik samt på tidligere observationer, og empirisk-induktive metoder med eksperimentet som udgangspunkt. ”Trial and error”-metoder samt forskernes intuitive evner til at gøre opdagelser spiller også en betydelig rolle inden for både teknologisk udvikling og naturvidenskabelig forskning.

Naturvidenskaben involverer en helhed af observationer, dataindsamling og databehandling, beskrivelse, klassifikation og generalisering, som kan lede til teoridannelse og nye hypoteser. Videnskabelige hypoteser opnår større troværdighed, når forudsigelser stemmer overens med eksperimenter og observationer. Naturvidenskabelige teorier vurderes dog ikke alene på deres empiriske forudsigelser, men også på kriterier som konsistens, plausibilitet, enkelhed og formel skønhed.

”Fagteamet i det nye gymnasium og hf” er udarbejdet af Hanne Heimbürger og Ole Krogh,
Gymnasiekonsulenter på Amtscentret
11.11.04